

ΣΥΝΟΨΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΕΝ ΓΕΝΕΙ ΚΑΙ ΤΩΝ ΔΑΣΩΝ ΚΑΙ ΔΑΣΙΚΩΝ ΕΚΤΑΣΕΩΝ ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΟΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ (Οκτώβριος 2010)

Συγγραφέας: ΙΩΑΝΝΑ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ

I. Η προστασία του περιβάλλοντος κατοχυρώνεται συνταγματικά στην Ελλάδα για πρώτη φορά με το άρθρο 24 του Συντάγματος του 1975[1]

Με τη διάταξη του εδαφίου α της παρ 1 του άρθρου αυτού, όπως ισχύει μετά την τροποποίηση του κατά τη συνταγματική αναθεώρηση του 2001, η προστασία του περιβάλλοντος ανάγεται σε συνταγματικά προστατευόμενη αξία και υποχρέωση του Κράτους[2] ως και σε δικαίωμα του καθενός. Τα δάση και οι δασικές εκτάσεις προστατεύονται από ειδικές διατάξεις, των άρθρων 24 παρ. 1, προτάσεις 3, 4 και 5 και 117 παρ. 3 και 4. Με τις διατάξεις αυτές θεσπίζεται ένα ιδιαίτερα αυστηρό καθεστώς προστασίας των δασών και των δασικών εκτάσεων[3].

Η κατά τα ως άνω συνταγματική προστασία του περιβάλλοντος τριτενεργεί στο πλαίσιο ιδιωτικών διαφορών, δύναται δηλαδή να γίνει επίκληση της και έναντι ιδιωτών ή τρίτων (ατόμων, ΝΠΙΔ, κοινωνικών ομάδων) μέσω των διατάξεων του Αστικού Κώδικα για την προστασία της προσωπικότητας (άρθρα 57 επ.), όπως δέχεται και η νομολογία του Σ.τ.Ε., κατά την οποία το κοινωνικό δικαίωμα χρήσεως του φυσικού περιβάλλοντος αποτελεί εκδήλωση του δικαιώματος της προσωπικότητας[4] ως και η νομολογία των πολιτικών δικαστηρίων.

Ειδικότερα τα πολιτικά δικαστήρια έκριναν ότι από το δικαίωμα της προσωπικότητας απορρέει το δικαίωμα χρήσης, ωφέλειας και απόλαυσης των κοινών και κοινόχρηστων πραγμάτων, δηλ. του ατμοσφαιρικού αέρα, της θάλασσας, των δασών, των πάρκων και αλσών, τα οποία αποτελούν περιβαλλοντικά αγαθά και

συνθέτουν τον απαραίτητο ζωτικό χώρο για την επιβίωση και υγιή διαβίωση του ανθρώπου, εντός του οποίου δημιουργείται και αναπτύσσεται η προσωπικότητα του.

Το δικαίωμα χρήσης των αγαθών αυτών αποτελεί ιδιωτικού δικαίου έκφανση του συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος στο περιβάλλον, όπως τούτο έμμεσα τριτενεργεί, μέσω των διατάξεων των άρθρων 57 και 966 επ. ΑΚ.

Η προσβολή της χρήσης ή κοινής ωφέλειας κοινού σε όλους ή κοινόχρηστου περιβαλλοντικού αγαθού δια της υποβάθμισης του συνιστά προσβολή της προσωπικότητας σύμφωνα με το άρθρο 57 και γεννά αξίωση για άρση της προσβολής, για παράλειψη της στο μέλλον, για αποζημίωση και για ικανοποίηση της ηθικής βλάβης (άρθρα 57 και 59 ΑΚ)[5].

II. Ως προς τα δάση ειδικότερα δέον να αναφερθούν τα εξής: Τα μεν δημόσια δάση και οι δημόσιες δασικές εκτάσεις[6] ως και τα πάρκα και άλση υπάγονται ως κατεξοχήν συλλογικά και κοινωνικά αγαθά στην έννοια των κοινοχρήστων πραγμάτων, αναγνωριζομένου σχετικού ιδιωτικού δικαιώματος χρήσης, ωφέλειας και απόλαυσης αυτών, το οποίο απορρέει από το δικαίωμα της προσωπικότητας κατά τα ως άνω.

Ως προς δε τα ιδιωτικά δάση και δασικές εκτάσεις, που δεν έχουν παραχωρηθεί στην κοινή χρήση στοιχειοθετείται, ενόψει της ιδιότητας τους ως αγαθών των οποίων ο προορισμός συνίσταται στην εξυπηρέτηση της κοινής ωφέλειας, ένα *sui generis* δικαίωμα χρήσης υπό την έννοια της απόλαυσης υπέρ του κοινωνικού συνόλου στο οποίο μπορεί να αποδοθεί ο όρος της οιονεί κοινοχρησίας.

Το ως άνω δικαίωμα απορρέει από τον προστατευτικό σκοπό - υπέρ του πολίτη - των περιοριστικών διατάξεων της δασικής ιδιοκτησίας.

Οι περιορισμοί της δασικής ιδιοκτησίας (π.χ. η υποχρεωτική αναδάσωση των ιδιωτικών δασών και δασικών εκτάσεων, η απαγόρευση εκχέρσωσης, ανοικοδόμησης, περίφραξης κλπ.)[7], «που αποβλέπουν στην κοινή ωφέλεια, μεταλλάσσονται δηλαδή λόγω της φύσης του πράγματος σε αντίστοιχες εκφάνσεις του δικαιώματος χρήσης υπό την έννοια της απόλαυσης, υπέρ όλων των κοινωνιών του δικαίου, οι οποίοι με βάση κυρίως την ΑΚ 57 δικαιούνται να επωφελούνται από το δασικό περιβάλλον»[8].

III. Η άσκηση του δικαιώματος χρήσης ή κοινής ωφέλειας κοινού σε όλους ή κοινόχρηστου περιβαλλοντικού αγαθού οριοθετείται από τον κοινωνικό σκοπό του δικαιώματος, ο οποίος συνίσταται στην κοινοχρησία και στην κοινή ωφέλεια και από την αρχή της καλής πίστεως, η οποία υπαγορεύει τη σύμφωνη με τον προορισμό του πράγματος χρήση, αξιοποίηση και εκμετάλλευση κατά τρόπο ώστε να διατηρείται η ουσία των πραγμάτων ακέραια επ' ωφελεία όλων των κοινωνιών του δικαίου της παρούσης και των επομένων γενεών. Τυχόν υπέρβαση των ορίων αυτών συνιστά καταχρηστική άσκηση του δικαιώματος (άρθρο 281 ΑΚ). Έτσι το δικαίωμα χρήσεως του θαλάσσιου ή του δασικού περιβάλλοντος δεν θα πρέπει να ασκείται κατά τρόπο που να είναι αμφίβολο αν οι μελλοντικές γενεές θα αποκομίζουν ωφέλεια από τη θάλασσα ή αν θα υφίστανται δάση. Μέσω της ΑΚ 281 θεσμοθετείται στο πεδίο του αστικού δικαίου περιβάλλοντος η κοινοτικού δικαίου αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης[9].

IV. Περαιτέρω η συνταγματική προστασία του περιβάλλοντος εν γένει και του δασικού περιβάλλοντος ειδικότερον τριτενεργεί στο πλαίσιο ιδιωτικών διαφορών μέσω των διατάξεων του γειτονικού δικαίου (άρθρα 1003 επ.) και μέσω των διατάξεων περί αδικοπραξιών (914 επ.).

Ειδικότερα όσον αφορά την καθιερούμενη στο άρθρο 1003 ΑΚ υποχρέωση ανοχής εκπομπών γειτονικού ακινήτου θα πρέπει να γίνει δεκτό, κατά παρέκκλιση από την κρατούσα άποψη, ότι τέτοια υποχρέωση δεν συντρέχει επί εκπομπών, οι οποίες είναι μεν συνηθείς για την περιοχή του βλάπτοντος, προσβάλλουν όμως σοβαρά στοιχείο του ζωτικού χώρου έτσι ώστε η άσκηση του δικαιώματος κυριότητας επί των βλαπτομένων ακινήτων να συνεπάγεται κινδύνους για τη ζωή και την υγεία του φορέα του δικαιώματος.

Ο ζωτικός χώρος προστατεύεται και από τις διατάξεις των άρθρων 1004 και 1005 ΑΚ. Ειδικότερα το άρθρο 1004 ΑΚ επιτρέπει την ολοσχερή απομάκρυνση ή την απαγόρευση λειτουργίας εγκατάστασης από την ύπαρξη ή τη χρήση της οποίας απειλούνται με βεβαιότητα παράνομες επενέργειες στο γειτονικό ακίνητο.

Περαιτέρω εφόσον συντρέχουν οι γενικές προϋποθέσεις της αδικοπρακτικής ευθύνης η προσβολή του δικαιώματος χρήσεως κοινών σε όλους ή κοινοχρήστων περιβαλλοντικών αγαθών δημιουργεί αξίωση για αποζημίωση κατ' εφαρμογή των

διατάξεων περί αδικοπραξιών είτε αυτοτελώς είτε σε συνάρτηση με την παράλληλη προσβολή άλλου έννομου αγαθού (π.χ. ζωής, υγείας). Η ζημία όμως που αποκαθίσταται δεν περιλαμβάνει όλες τις βλάβες που υπέστη ο ζωτικός χώρος αλλά μόνον όσες προσβάλλουν ιδιωτικά έννομα αγαθά.

Η αστική ευθύνη επί προσβολής περιβαλλοντικών αγαθών ρυθμίζεται, παράλληλα με τις διατάξεις του ΑΚ, από ειδικούς νόμους όπως ο Ν. 1650/1986 για την προστασία του περιβάλλοντος, ο οποίος στο άρθρο 29 καθιερώνει αντικειμενική ευθύνη του ρυπαίνοντος ή του προκαλέσαντος άλλη υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

Μνημονευτέα τυγχάνει εν προκειμένω και η συμβολή των ρυθμίσεων του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου που αφορούν τη διασυννοριακή ρύπανση στην άμεση αποκατάσταση των προκληθεισών περιβαλλοντικών ζημιών ως και στην αποτροπή ανάλογων μελλοντικών συμβάντων^[10].

V. Εκ πάντων των ανωτέρω προκύπτει ότι η συνταγματική αρχή της προστασίας του περιβάλλοντος εν γένει και του δασικού περιβάλλοντος ειδικότερον εκφράζεται και πραγματώνεται και από διατάξεις του ιδιωτικού δικαίου.

Ο Ι. Καράκωστας δε στο βιβλίο του με τίτλο «Περιβάλλον και Δίκαιο», εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2000, αναφέρεται στο αστικό δίκαιο περιβάλλοντος, ο ρόλος του οποίου στην περιβαλλοντική προστασία δεν θα πρέπει να παραγνωρίζεται, δεδομένου ότι μέσω αυτού «... παρέχεται στον ιδιώτη η δυνατότητα να κινητοποιηθεί ατομικά για τη διαφύλαξη του ζωτικού του χώρου, να αποτρέψει περιβαλλοντικές καταστροφές, αξιοποιώντας, ιδίως, την ταχεία διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων (άρθ. 682 επ. ΚΠολΔ), να επιτύχει την αποκατάσταση των επιπτώσεων της βλάβης του περιβάλλοντος σε ατομικά του αγαθά, στη ζωή, την υγεία του, και γενικά στην προσωπικότητα του, αλλά και να παρέμβει προκαλώντας το δικαστικό έλεγχο της συμπεριφοράς των φορέων βλαπτικών για το περιβάλλον δραστηριοτήτων, αντισταθμίζοντας τη συχνή αδιαφορία ή αβελτηρία των δημοσίων αρχών

[1] Α. Πορτόλου-Μιχαήλ, Η έννοια του περιβάλλοντος και η ανάγκη προστασίας του,

Το Σύνταγμα 1978, σ. 268 επ., *Ε.Α. Μαριά*, Η νομική προστασία των δασών, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα 1998, σ. 35, *Γ. Παπαδημητρίου*, Το περιβαλλοντικό Σύνταγμα, Θεμελίωση, περιεχόμενο και λειτουργία, Νόμος και Φύση 2/94, σ. 375 επ., *Ν. Ρώτης*, Η συνταγματική κατοχύρωση της προστασίας του περιβάλλοντος, Τόμος τιμητικός του Σ.τ.Ε. Ι 1929 - 1979, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή, 1979, σ. 121 επ., *Α. Τάχος*, Δίκαιο προστασίας του περιβάλλοντος, δ' έκδ., έκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1995, σ. 26 επ., *Α. Σακελλαρόπουλος*, Σκέψεις για το πρόβλημα του περιβάλλοντος από νομική σκοπιά, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1985, σ. 70 επ., *Γ. Σιούτη*, Η συνταγματική κατοχύρωση της προστασίας του περιβάλλοντος, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, ανατύπωση 1990, σ. 32.

[2] Βλ. *Γ. Παπαδημητρίου*, όπ.π. (σημ. 1), σ. 379, *Δ. Νικόπουλο*, Η έννομη προστασία του περιβάλλοντος ως στοιχείο του δημοσίου συμφέροντος, (Μία πρόταση προσέγγισης της νομολογίας του Σ.τ.Ε.), Διδικ, 2 (1990), σ. 754, *Β. Παπαχρήστου*, Αντιδικίες Δημοσίου - Ιδιωτών επί των δασών - δασικών εκτάσεων, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 1995, σ. 33, *Α. Πορτόλου - Μιχαήλ*, όπ.π. (σημ. 1), σ. 291, *Α. Σακελλαρόπουλο*, όπ.π. (σημ. 1), σ. 71, *Γ. Σιούτη*, όπ.π. (σημ. 1), σ. 29, *Α. Τάχο*, όπ.π. (σημ. 1) σ. 28 επ, Σ.τ.Ε. 4884/1987, 2829/1993, Διοικητική Δικαιοσύνη, Δελτία του Σ.τ.Ε. 6/1994, σ. 1258, ΕλλΔνη 35 (1994), σ. 843, 81/1993, ΤοΣ 2/1993, σ. 381, 53/1993, ΤοΣ 2/1993, σ. 385, 2755/1994, ΕλλΔνη, 36 (1995), σ. 1370, 2089/2004 (Τμ. Ε'), ΠερΔικ, 3/2005, σ. 437.

[3] *Ε.Α. Μαριά*, όπ.π. (σημ. 1), σ. 35, 200, *Γ. Παπαδημητρίου*, όπ.π. (σημ. 1), σ. 387, *Β. Παπαχρήστου*, όπ.π. (σημ. 2), σ. 34, *Α. Πορτόλου Μιχαήλ*, Ζητήματα ερμηνείας και εφαρμογής του άρθρου 24 Συντάγματος 1975 (Σ.τ.Ε. 1491/1978, Τμ. Δ'), ΤοΣ 1978, σ. 667, *Β. Ρώτης*, Η συνταγματική προστασία του περιβάλλοντος, ΤοΣ 1986, σ. 558 με αναφορά σε αποφάσεις του Σ.τ.Ε., σ. 291, *Ν. Κ. Χλέπας - Ε. Μέρτζιου*, Οδηγός του πολίτη για την προστασία του περιβάλλοντος, εκδ. Παπαζήση, σ. 21, Επίσημα Πρακτικά της Ολομέλειας, σ. 423, Σ.τ.Ε. 2568/1981, ΤοΣ 1/1982, σ. 287, 4884/1987, 1127/1990, ΕλλΔνη 31, σ. 902, Διδικ, 2, σ. 575, 7721/1991, 81/1993, ΤοΣ 2/1993, σ. 381, 2829/1993, ΕλλΔνη 35 (1994), σ. 843, 2224/1993, ΤοΣ 2/ 1994, σ. 461, 2164/1994, Διδικ 1995, σ. 760, 2818/1997 (Τμ. Ε'), ΠερΔικ 2/1997, σ. 210, 2089/2004, (Τμ. Ε'), ΠερΔικ, 3/2005, σ. 437.

[4] ΣτΕ 3682, 4617/86 και 3521/92 (Ολομ.) σε *Γλ. Σιούτη*, Δίκαιο Περιβάλλοντος, Γενικό Μέρος Ι, Δημόσιο Δίκαιο και Περιβάλλον, Συμπλήρωμα, έκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2002, σ. 22 και υποσ. 33.

[5] Σχετικά με τα ανωτέρω, βλ. *Γλ. Σιούτη*, όπ.π. (σημ. 4), σ. 22 επ. με αναφορά σε σχετική νομολογία των πολιτικών δικαστηρίων, *Ευπραξία-Αίθρα Μαριά*, όπ.π. (σημ. 1), σ. 252 επ.

[6] Εν προκειμένω δέον να αναφερθεί ότι τα δάση και οι δασικές εκτάσεις διακρίνονται σε δημόσια και σε ιδιωτικά [πρβλ. άρθρο 9 παρ. 1 του ν. 3208/2003. Στο Ν.Δ. 86/1969/Δασικός Κώδιξ (ΦΕΚ Α' 7/18.1.1969) είχε περιληφθεί αντίστοιχη διάταξη (άρθρο 2 παρ. 1), η οποία και καταργήθηκε με το άρθρο 79 παρ. 1 περ. α' του ν. 998/1979]. Δημόσια είναι τα δάση που ανήκουν στο Κράτος, ενώ ιδιωτικά τα ανήκοντα σε φυσικά πρόσωπα ή σε νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου [Σ.τ.Ε. 3754/1981 (Ολομ.), ΕΕΝ, 1982, σ. 546, άρθρο 24 παρ. 1, 117 παρ. 3 και 4 του Συντ. του 1975. Στο Σύνταγμα περιελήφθη η ισχύουσα κατά το χρόνο θέσπισης αυτού (1975) διάκριση της δασικής ιδιοκτησίας, η οποία είχε καθοριστεί με τις διατάξεις των παρ. 1 και 2 του άρθρου 2 του Ν.Δ. 86/1969/Δασικός Κώδιξ (το άρθρο 2 του Ν.Δ. 86/1969 καταργήθη με το άρθρο 79 του ν. 998/1979)].

[7] Περί των ως άνω περιορισμών, βλ. εκτενώς *Ι. Χατζοπούλου*, Δασική Νομοθεσία, Κριτική Επισκόπηση - Νομοθεσία, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2006, σ. 167 επ.

[8] *Ε.Α. Μαριά*, όπ.π. (σημ. 1), σ. 263, βλ. σχετικά και *Ι. Καράκωστα*, Περιβάλλον και Δίκαιο, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2000, σ. 215 επ.

[9] Σχετικά με τα ανωτέρω, βλ. *Ι. Καράκωστα*, όπ.π., (σημ. 8), σ. 323, 324 και 566 επ. Η αρχή της αειφορίας ή αλλιώς της βιώσιμης ανάπτυξης μπορεί να οριστεί ως η συμβατή, η φιλική προς το περιβάλλον ανάπτυξη, που δεν εξαντλεί τους φυσικούς πόρους αλλά τους διαφυλάσσει όχι μόνο για τις παρούσες αλλά και για τις μελλοντικές γενεές. Η αρχή της αειφορίας «... συνδέεται και με το πολιτιστικό περιβάλλον, διότι το φυσικό περιβάλλον προϋποτίθεται για την ύπαρξη του ανθρώπου και για ότι αυτός δημιουργεί», [*Α. Τάχος*, Η επιστήμη και το περιβάλλον στο άρθρο 24 του Συντάγματος (Αντίκρουση Συνταγματικού αφορισμού), ΕλλΔνη 1/2005, σ. 8 και την υπ' αυτόν στην υποσ. 14 της αυτής σελίδας 8, αναφερόμενη σχετική με τη βιώσιμη ανάπτυξη βιβλιογραφία]. Η ως άνω αρχή της βιωσίμου αναπτύξεως εκφράστηκε για πρώτη φορά σε διεθνές επίπεδο στην ιστορική διακήρυξη της Στοκχόλμης το 1972, με αρκετά γενικούς όρους. Το 1992 εξηγγέλθη με μεγαλύτερη πληρότητα και σαφήνεια με τη Διακήρυξη του Ρίο (αρχές 3, 4, 8, 11 και 12/βλ. και προπαρασκευαστική εργασία της εκθέσεως Brundlandt, με τίτλο ²Our Common Future², 1987, όπου δίδεται ο ορισμός της βιωσίμου αναπτύξεως), σχεδιάστηκε δε με την Agenda 21, η οποία αποτελεί ένα πρακτικό συστημικό οδηγό για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, που μετείχε της Παγκόσμιας Διασκέψεως στο Ρίο, υιοθέτησε την ως άνω αρχή, [άρθρα 2, 6, 174 - 176 ΣυνθΕΚ, όπως σήμερα ισχύουν/Πέμπτο και Έκτο Πρόγραμμα Δράσης της Κοινότητας για το Περιβάλλον/Λευκή Βίβλος της Επιτροπής για την Ανάπτυξη, τον Ανταγωνισμό και την Απασχόληση (Κεφ.10)]. Στην Ελλάδα η αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης ως αρχή της αειφορίας κατοχυρώθηκε συνταγματικά το 2001, με την προσθήκη στο εδ. β της παρ.

1 του άρθρου 24 του Συντ. όρου, κατά τον οποίο τα ιδιαίτερα προληπτικά και κατασταλτικά μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος θα πρέπει να λαμβάνονται από το Κράτος «στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας». Η προσθήκη αυτή αντανακλά την πολυετή σχετική νομολογία του Σ.τ.Ε., το οποίο ιδίως μετά το 1992, μετά δηλ. το Ρίο και την δημιουργία με το ν. 1968/1991 ειδικού Τμήματος για το Περιβάλλον στο Συμβούλιο της Επικρατείας, ήτοι του Ε' Τμήματος αυτού, αρμοδίου μέχρι τότε για την επεξεργασία των κανονιστικών διαταγμάτων, διέπλεσε -ελλείψει υπάρξεως θεσμικής τάξεως για τη βιώσιμη ανάπτυξη- υπερνομοθετικό σύστημα αρχών βιωσίμου αναπτύξεως, χρησιμοποιώντας ως νομική βάση το άρθρο 24 του Συντ., το οποίο ερμήνευσε υπό το φως των αρχών της Διακηρύξεως του Ρίο και των οδηγιών της Agenda 21, επικαλούμενο βραδύτερον και τις νομικές διατάξεις της Συνθήκης του Maastricht και του Amsterdam για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Η υιοθέτηση των αρχών αυτών από το νομοθέτη θα συμβάλλει πολύ στην εδραίωση και προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης, αποτελεί δε σύμφωνα με το Μ. Δεκλερή, και τον προσήκοντα τρόπο θεσμοθετήσεως του νέου Δικαίου της Βιωσίμου Αναπτύξεως, το οποίο σε αντίθεση με το παλαιό Δίκαιο του Περιβάλλοντος, με το οποίο ετίθεντο απλώς όρια στη διοικητική επέμβαση, θα κατευθύνει τη συμπεριφορά αυτής, όπως και των οργανώσεων και των ατόμων προς εκείνη την παρέμβαση, «... η οποία, έχοντας ενσωματώσει το θεμελιώδες κριτήριο της βιωσίμου αναπτύξεως, παράγει βιώσιμο αποτέλεσμα σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δράσεως», (Μ. Δεκλερής, Το Δίκαιο της Βιωσίμου Αναπτύξεως, Γενικές Αρχές, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2000, σ. 15 και 6, και 16). Σχετικά με τα ανωτέρω, βλ. Μ. Δεκλερή, ό.π. ευθύς ανωτέρω και ιδίως σ. 1, 3, 8, 9, 10, 11, 14, 81 επ. και 17 επ., του ιδίου, Ο Δωδεκάδελτος του Περιβάλλοντος, Εγκόλπιο Βιωσίμου Αναπτύξεως, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1996, Γλ. Σιούτη, ό.π. (σημ. 4), σ. 38 επ., Α. Καλλία-Αντωνίου, Καλλία - Αντωνίου Α., Η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας και του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για την κοινοτική πολιτική βιώσιμης ανάπτυξης και προστασίας του περιβάλλοντος, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1999, σ. 75 επ., Ι. Χατζοπούλου, Aktuelle Probleme des Waldschutzes in der Schweiz und in Griechenland. Eine rechtsvergleichende Studie = Επίκαιρα προβλήματα της προστασίας των δασών στην Ελβετία και στην Ελλάδα. Μία μελέτη συγκριτικού δικαίου. Diss., Stämpfli AG, Bern, 2001, σ. 31 επ., Μ. Μοδινό, Η αρχαιολογία της βιώσιμης ανάπτυξης, δημοσίευση στο συλλογικό έργο με τίτλο «Οι Δρόμοι της αειφορίας, Περιβάλλον-Εργασία-Επιχειρηματικότητα», έκδ. Διεπιστημονικό Ινστιτούτο Περιβαλλοντικών Ερευνών (ΔΙΠΕ), σ. 19 επ., Γλ. Σιούτη, Βιώσιμη Ανάπτυξη και προστασία του περιβάλλοντος, Η Περιβαλλοντική Πολιτική στην Ελλάδα (επιμ. Μ. Σκούρτου - Κ. Σοφούλη), εκδ. Τυπωθήτω - Γ. Δαρδανός, Αθήνα, 1998, σ. 77, Χρ. Παπατσώρη-Δρούτσα, Οι αρχές της ΣυνθΕΚ για την προστασία του περιβάλλοντος. Σημαντική και διαχωρισμός, ΠερΔικ 1/2005, σ. 101-102.

[\[10\]](#) Σχετικά με τα ανωτέρω, βλ. Ι. Καρακώστα, ό.π., (σημ. 8), σ. 539 επ. και 564 επ.